

УДК: 340.12:321.01

**RULE OF LAW AND RULE OF LAW AS BASIC PRINCIPLES OF THE
RULE OF LAW
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА І ВЕРХОВЕНСТВО ЗАКОНУ ЯК ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ**

Рущменна О. / Письменна О.П.

k.yu.s., dots. / к.ю.н., доцент.

ORCID: 0000-0002-7310-2281

*Vasyl Stus Donetsk National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnitsa
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця*

Анотація. У статті проаналізовано, принципи верховенство права та верховенство закону як основні принципи функціонування правової держави. та невід'ємні умови реалізації вимог демократії, свободи, справедливості, рівності всіх перед законом.

Ключові слова: принцип верховенство права, принцип верховенство закону, правова держава, демократичні цінності, демократія, свобода, справедливість.

Вступ.

На етапі демократичних перетворень в Україні відбувається переоцінка цінностей в бік природно-правових орієнтирів. А саме утвердження на конституційному рівні принципу верховенства права, який передбачає верховенство правового закону.

Верховенство права та верховенство закону – основні принципи функціонування правової держави. Ці положення перебувають у тісній взаємодії із внутрішніми характеристиками права і законодавства, їх властивостями, співвідношенням права з іншими регуляторами суспільних відносин. Водночас їх розглядають як невід'ємні умови реалізації вимог демократії, свободи, справедливості, рівності всіх перед законом тощо. Нині засади верховенство права та верховенство закону дедалі частіше закріплюють безпосередньо на конституційному рівні, що свідчить про їх важливе програмно-орієнтуюче, аксіологічне і нормативно-правове значення для правової системи країни, організації та діяльності всього державного механізму. Все частіше верховенство права як фундаментальний принцип фіксується у актах національного законодавства Засади верховенства права на сьогоднішній день, є основоположними для сучасних правових держав у всьому світі. Наприклад для країн Заходу верховенство права традиційно є однією з найбільших демократичних цінностей.

Основний текст.

Принципу верховенства права в системі національного законодавства України відведене одне з провідних місць, адже цей принцип зафіксовано в самому тексті найвищого законодавчого акту нашої держави – Конституції України, стаття 8 Конституції України декларує, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Незважаючи на здобуття верховенством права сьогодні характеру глобального ідеалу і найвищої демократичної цінності, його поняття до цього часу залишається спірним. Відсутня єдність у його розумінні як в Україні, так і

серед західних правників. Вагомий внесок у розвиток сучасного розуміння змісту та значення таких юридичних категорій як «верховенство права» та «верховенство закону» зробили такі українські вчені як: Ж. Дзейко, Є. Євграфова, В. Журавський, О. Зайчук, Ю. Зап'як, А. Колодій, М. Козюбра, А. Колодій, Г. Мурашин, М. Цвік, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, М. Погребняк, П. Рабінович, В. Селіванов, О. Скакун, С. Шевчук та ін. та ін. Власне, ідеї цих видатних науковців стали теоретичною основою магістерської роботи.

Для такої юридичної категорії як правова держава, принципи верховенства права та верховенства закону є визначальними, адже вони є базовою основою для інших принципів, що властиві для правової держави. Позитивним моментом, є те, що на сьогоднішній день дані принципи дедалі більше отримують законодавче закріплення. Це є доказом того, наскільки важливе місце вони займають у правовій моделі країни та функціонуванні державних механізмів. Доказом є законодавче закріплення принципу верховенства права на конституційному рівні в Україні, а саме в статті 8 Конституції України [1].

Це пояснюється тим, що право - це певна міра свободи кожного суб'єкта суспільних відносин, комплекс певних норм поведінки чи навіть більше - справедливості. Тому логічно, що таке право повинно переважати над усіма іншими нормам, адже воно надане людині самою природою і є невід'ємною складовою її життя.

Таке бачення права робить неможливим ототожнення права із законом, як наслідок це дає підстави розмежовувати принципи верховенства права і верховенства закону. Однак до принципу верховенства права часто відносять принцип верховенства закону як його складовий елемент. Та потрібно розуміти, що тут мова йде виключно про правовий закон, тобто такий закон, який в жодному разі не суперечить природним правам людини та задовольняє сучасні потреби у регулюванні суспільних відносин.

Доцільно прослідкувати за історією виникнення традиції застосування принципів верховенства права та верховенства закону. Перша поява терміну «верховенство права» припадає на 1656 р. Саме у цьому році його визначення сформулював англійський вчений Дж. Гаррінгтон. Він розумів верховенство права як «правління законів, а не людей». Інший вчений з туманного Альбіону, К. Маклвейн, стверджував, що «верховенство права» це «обмеження держави, повна протилежність свавілля правління». Однак, одним з найбільш визначних вчених, які досліджували дане питання, був А. Дайсі. Саме він сформулював так званий «ідеал державної діяльності». Він передбачав діяльність держави такою, яка б була повністю спрямована на захист та забезпечення природних прав людини. Важливо відмітити, що ця ідея була дуже позитивно сприйнята у країнах Європи, і швидко взята «на озброєння».

Однак, незважаючи на те, що принцип верховенства права здобув характер глобального ідеалу, його поняття, на думку західних правознавців, досі залишається спірним [2].

Спробою внести ясність у визначення принципу верховенства права став Звіт щодо верховенства права, прийнятий Венеціанською Комісією 25–26 березня 2011 р. на 86-му пленарному засіданні, на основі зауважень її членів. Звіт збудований, в основному, на аналізі підходів до розуміння принципу верховенства права в міжнародно-правових документах, конституціях та національному законодавстві певних країн, а також у науковій літературі. Доповідь Венеціанської Комісії «Про верховенство права» використовується в Україні для поглиблення осмислення змісту поняття верховенства права. Зокрема, використовується для роз'яснення деяких статей, їх тлумачення, формування правових позицій, розвитку наукової діяльності. Так, правові позиції Венеціанської Комісії стосовно верховенства права відображені у практиці Конституційного Суду України. [3].

Немає єдиного розуміння змісту та значення принципу верховенства права і в сучасній українській літературі. Це зумовлено, в першу чергу, тим, що система права нашої країни перебуває в процесі реформування, з метою доведення її правової системи до рівня чинних міжнародно визнаних стандартів права та втілення в національній системі права кращих здобутків розвинутих правових, демократичних країн. Зрозуміло, що такі правові процеси не можуть відбуватися без перешкод. Це пояснюється тим, що деякі правові категорії є, передусім, здобутками правової системи англо-американського права, через що закріплення принципу верховенства права на конституційному рівні в Україні, природно, викликає багато спірних питань, пов'язаних із трактуванням самого змісту даного терміну, і, як результат, з практичним застосуванням даного принципу.

Однак не тільки на теоретичному рівні застосування принципів верховенства права і верховенства закону викликає суперечки. На сьогоднішній день багато хто з юристів-практиків вважають ці принципи не «живими», а певними елементами теоретичної доктрини, або навіть складовими утопічного суспільства. Інколи необхідність запровадження в Україні принципу верховенства права піддається сумніву через нерозвинутість і несталість у ній демократії [4].

Однак, не заглиблюючись в аналіз різноманітних тверджень щодо трактування суті цих принципів, можемо наголосити тільки на тому, що багатоаспектність цих понять не дає змоги дати якесь єдине, універсальне визначення, але це ні в якому разі не зменшує їхньої ваги в системі права правової держави, адже, наприклад, принцип верховенства права, є певним зовнішнім юридичним виразом індикатора, який дозволяє розрізнити добро і зло [5, с. 210-211].

Висновок.

Отже, дати єдине розуміння цих принципів неможливо через те, що ці юридичні категорії увібрали у себе досвід розвитку суспільних відносин протягом усієї історії людства, і продовжують вбирати, тому вони є поняттями динамічними, які постійно перебувають у певному русі, спрямованому на постійне покращення і вдосконалення.

Список використаних джерел.

1. Коментар до Конституції України. Друге видання. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – 412 с.
2. Waldron J. (2002) Is the Rule of Law an Essentially Contested Concept (in Florida), Law S Philosophi. 21 pp. 137.
3. Доклад о верховенстве права: утвержден Венецианской комиссией на 86-й пленарной сессии (Венеция, 25–26 марта 2011 года) URL:[http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDLAD\(2011\)003rev-rus](http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDLAD(2011)003rev-rus).
4. Лобойко Л. М. Верховенство права у сфері кримінального судочинства. Матер. міжнар. наук. практ. конф. «Проблеми забезпечення прав людини в країні в світлі Загальної декларації прав людини», присвяченої 60-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини ООН URL:<http://www.minjust.gov.ua/udhra/conf-materials-07.html>
5. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького суду та Конституційного Суду України. Українське право. 2006. № 1. С. 210–211.

Abstract. *The article analyzes the principles of the rule of law and the rule of law as the basic principles of the rule of law. and integral conditions for the implementation of the requirements of democracy, freedom, justice, equality before the law.*

Key words: *rule of law principle, rule of law principle, rule of law, democratic values, democracy, freedom, justice.*